

Dogovornogo Prava [Yelektronniy resurs]. Rezhim dostupu :
<http://www.yurclub.ru/docs/international/index.html>

24. Єдиний Європейський кодекс цивільного права : проект. – К. : Представництво Європейської комісії в Україні, 2006. – 86 с. ; Yedynyi Yevropeyskyi kodeks tsyvilnoho prava : proekt. – K. : Predstavnytstvo Yevropeiskoi komisii v Ukraini, 2006. – 86 s.

25. Абдуллин А. И. Право интеллектуальной собственности в Европейском Союзе: генезис, унификация, перспективы развития : моногр. / А. И. Абдуллин. – Казань, 2006. – 479 с. ; Abdullin A. I. Pravo intelektualnoy sobstvennosti v Yevropeyskom Soyuze: genezis, unifikatsiya, perspektivy razvitiya : monogr. / A. I. Abdullin. – Kazan, 2006. – 479 s.

Стаття надійшла до редакції 15.11.2016 р.

Y. O. Voloshin

DEFINITION OF THE PROBLEM OF LAW ORDERS INTERACTION: DOCTRINAL APPROACHES

The article examines doctrinal approaches to the ways and forms of interaction between constitutional and international law. Analyzed, among others, the following forms of cooperation between law enforcement, as the ratification of the international treaty, reception, incorporation, transformation.

The necessity of taking into account the features of modern legal globalization and interstate integration in determining the optimal forms of interaction between legal systems of different levels to international standards of perception national legal system.

It is emphasized that the issue of ratification for those international treaties that, from the standpoint of international law, apply to certain state and of national law, which according to procedure established by law in the exercise of their constitutional rights must apply only those acts that are published in official publications. It is noted that international treaties ratified in accordance with the legislation of Ukraine set new quality requirements for their publication.

Key words: *interaction, the legal system, ratification, constitutional law, European legal standards.*

УДК 342.4(045)

В. В. Шамрай

ДО ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ КАТЕГОРІЙ «КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА» ТА «КОНСТИТУЦІЙНА» РЕФОРМИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Стаття присвячена проблемам теоретико-методологічним визначення співвідношення між конституційною та конституційно-правовою реформами у сучасному українському суспільстві.

Автор аналізує юридичний зміст двох вказаних категорій, показує специфічні особливості кожної з них, розкриває значення процесів удосконалення галузі конституційного права та конституційної модернізації суспільства і держави у сучасних умовах правової глобалізації та інтернаціоналізації конституційного права.

Наголошується на необхідності подальшого удосконалення конституційно-правового регулювання найважливіших суспільних відносин як найважливішому

напрямку діяльності публічної влади у контексті сприйняття національною правовою системою України європейських правових стандартів.

Ключові слова: конституційне право, конституційна реформа, конституційна модернізація, суспільство, національна правова система.

Постановка проблеми. Зміни, що сталися останнім часом в країні, політичні й соціально-економічні перетворення, реформування державного апарату, якісні зміни суспільного життя неминуче торкнулися конституційно-правового інструментарію та змісту конституційно-правових норм, що відповідає суспільним запитам та сподіванням.

Це змушує по новому й комплексно поглянути на проблему співвідношення таких юридичних категорій, як «конституційна реформа» та «конституційно-правова реформа», адже ці обидва терміни постійно використовуються у науковій літературі, і досить частою помилкою, як вбачається, є певне ототожнення цих понять, що заважає правильно зрозуміти сутність кожного з даних складних процесів, коректно визначити принципи, форми, та методи реалізації кожного з них, спрямувавши суспільні та державні зусилля саме на належні напрями конституційного та конституційно-правового удосконалення регулювання та практики здійснення відповідних суспільних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідно відзначити, що різноманітні аспекти здійснення конституційної реформи, зокрема – децентралізаційних процесів, імплементації європейських правових стандартів публічного управління, реформування окремих інститутів галузі конституційного права України у суспільстві розглядалися у працях багатьох вчених, серед яких слід окремо назвати таких, як М. О. Баймуратов, О. В. Батанов, В. І. Борденюк, Ю. О. Волошин, П. Ф. Гураль, О. В. Зайчук, Б. В. Калиновський, А. М. Колодій, О. Л. Копиленко, М. І. Корнієнко, В. В. Кравченко, В. С. Куйбіда, П. М. Любченко, М. П. Орзіх, М. В. Пітцик, В. Ф. Погорілко, Х. В. Приходько, М. О. Пухтинський, А. Ф. Ткачук, Ю. М. Тодика, В. Л. Федоренко, О. Ф. Фрицький, В. М. Шаповал, Ю. С. Шемшученко.

Водночас у наявних дослідженнях відсутній аналіз співвідношення між категоріями «конституційна реформа» та «конституційно-правова реформа» у відповідності до їх юридичного змісту, форм та методів здійснення, фундаментальних принципів, оптимальних шляхів реалізації в умовах правової глобалізації та європейської міждержавної інтеграції як реальному середовищі, в якому здійснюється сучасна конституційна модернізація суспільно-політичного життя в Україні.

Мета дослідження. Метою дослідження є встановлення співвідношення між юридичними категоріями «конституційна реформа» та «конституційно-правова реформа» у контексті визначення особливостей і тенденцій сучасної конституційної модернізації українського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Конституційна реформа як засіб модернізації публічного управління у сучасному суспільстві має бути спрямована, на наш погляд, в першу чергу, на створення стабільного механізму функціонування публічної влади й недопущення конституційно-правових колізій, що здатні перетворюватися у гострі суспільно-політичні кризи, цілу низку яких вже зазнала та продовжує зазнавати Українська держава.

Аналізуючи Конституцію України та ряд зарубіжних конституцій, можна прийти до загального висновку про наявність, в цілому, наступних основних напрямів децентралізаційних конституційних реформ з метою подолання конституційних криз у сфері розподілу та здійснення публічно-владних повноважень (тобто, йдеться саме про конституційні кризи у політико-правовій інституційній площині: парламентські,

урядові, президентські, судові, регіональні, муніципальні тощо): 1) використання конституційно-правових механізмів прямої демократії: виборів та референдумів; 2) звернення до органів конституційного контролю для отримання офіційного тлумачення конституційно-правових норм, у тому числі тих, що знаходяться у конфлікті (колізії) між собою; 3) внесення змін до конституційно-правових актів з метою виправлення конкретних конфліктів конституційно-правових норм або загальної зміни політико-правової ситуації у суспільстві та державі; 4) використання визначеними державними органами особливих конституційних повноважень у ситуаціях, визначених конституційно-правовими нормами (наприклад, інститут дострокового припинення повноважень парламенту указом глави держави), що часто поєднуються з використанням інститутів прямої демократії, тобто виборів або референдуму; 5) у деяких конституційно-правових системах – використання права народу на повстання для захисту чинного конституційного ладу (наприклад, Конституція ФРН 1949 р.) [1], що свідчить про колізію між фактичним станом правовідносин та їх конституційно-правовим регулюванням та зайвий раз наочно підкреслює наявну відмінність між процесами та конкретними практичними способами удосконалення конституційно-правового нормативного матеріалу (конституційно-правова реформа, іншими словами – реформа конституційного права як провідної галузі національного права) та формами модернізації суспільного життя і публічно-владного механізму з метою недопущення кризових явищ та всеосяжного забезпечення принципу верховенства права (конституційна реформа).

Отже, вказані засоби та методи подолання конституційних криз та виправлення конфліктів конституційно-правових норм є легітимними у конституційному праві держав за умови їх регламентації конституційно-правовими нормами (щонайменше, перші три засоби прямо передбачені абсолютною більшістю конституцій та інших конституційних актів світу, у тому числі – Конституцією України), в той час як будь-які інші, не регламентовані джерелами конституційного права, механізми слід вважати суто політичними, а тому з формально-юридичної точки зору нелегітимними та неконституційними, і це показує спільну ознаку форм та методів конституційно-правової і конституційної реформи, а саме – необхідність конституційно-правової легітимації та регламентації таких форм та методів у чинних конституційно-правових нормах як приписах найвищої юридичної сили та прямої дії в українській ієрархічній системі законодавства.

Таким чином, вирішення складної політичної ситуації відбувається у площині права тоді, коли реалізуються конституційно-правові механізми, закладені у конституційно-правових нормах. Виходячи з такого підходу, необхідно розглянути основні засади кожного із згаданих вище чотирьох основних конституційно-правових механізмів подолання конституційних криз, що можуть виникати внаслідок певних конфліктів конституційно-правових норм, але до того варто розглянути загальні теоретичні поняття про подолання колізій у праві, адже конституційно-правова колізія та способи її подолання завжди до певної міри відображає загальні властивості юридичної колізії та відповідних особливостей її вирішення.

У контексті вирішення питання про механізми подолання конфліктів конституційно-правових норм, слід зазначити, що за характером причин, що породжують конфлікти у системі права, розрізняють: а) правові конфлікти, що виникають внаслідок розвитку самих суспільних відносин (рівень економічного розвитку, розвинутість інститутів громадянського суспільства, наявність інститутів демократії); б) правові конфлікти, що є наслідком дії суб'єктивних факторів (можливість знаходження соціального компромісу, боротьба за політичну владу, рівень

правової культури населення, наукова обґрунтованість законодавства). За юридичною силою нормативних актів, що вміщують колідуючі норми (т.з. вертикальні колізії) відрізняють: а) колізії норм національного законодавства та норм міжнародного права; б) колізії норм національного законодавства [2, с. 65].

В Україні конституційно-правові конфлікти першого різновиду породжуються самою Конституцією, що проголошує загальновизнані норми та принципи міжнародного права, а також норми міжнародних договорів, частиною законодавства. Більше того, Конституція України проголошує, що у випадку протиріччя між національними та міжнародними нормами верховенство належить нормам міжнародного права. Саме це суттєво зменшує роль України як суб'єкта міжнародного права та обмежує її державний суверенітет [3].

Як відомо, міжнародному праву характерні три системи принципів: принципи ідей; принципи загального характеру; основні принципи. Саме тому згадане вище положення Конституції потребує тлумачення, змістом якого повинне бути уточнення, про які принципи йдеться та яким чином повинні бути укладені міжнародні договори.

Колізії між нормами національного законодавства мають місце у процесі застосування різних за юридичною силою норм, тому можливими є наступні колізії: 1) між нормами конституції та конституційних законів; 2) між нормами конституції та звичайних законів; 3) між нормами конституційних та звичайних законів; 4) між нормами кодифікаційних та некодифікаційних актів; 5) між нормами законодавства федеративної держави та її суб'єктів; 6) між нормами законодавства суб'єктів федерації; 7) між нормами законів та підзаконних актів; 8) між нормами загальних, відомчих, місцевих та локальних підзаконних актів; 9) між нормами законів, підзаконних актів та актів місцевого самоврядування; 10) між нормами актів місцевого характеру [3].

В той же час, власне конституційно-правові конфлікти у кожному конкретному суспільстві мають об'єктивні та суб'єктивні причини, усунення чи зменшення яких також логічно призводить до вирішення конфліктних конституційно-правових питань, і вказані форми та методи їх вирішення є безпосереднім предметом саме конституційної реформи, для якісного та легітимного проведення якої, безумовно, необхідне удосконалення конституційно-правових норм, приведення їх до певної системності, усунення прогалин, дублювання, недоліків законодавчої техніки тощо, і означені процеси вже відносяться до площини конституційно-правової реформи, тобто удосконалення та модернізації конституційно-правової галузі, її джерел та окремих норм як первинних елементів конституційно-правового регулювання у будь-якій предметній сфері суспільної життєдіяльності.

В якості прикладу однієї з найважливіших сфер конституційної модернізації можна навести конституційну реформу судової влади, адже судова система є ключовим елементом будь-якого демократичного суспільства та правової держави на сучасному етапі розвитку світового конституціоналізму.

В Україні після Революції Гідності розпочато новий етап процесу широкомасштабної конституційної модернізації. Революція Гідності стала наслідком не лише відмови тогочасної української влади від декларованого європейського вектору розвитку, але і нехтування правами та свободами людини та громадянина. Після розпаду СРСР Україна на початку своєї незалежності взяла вектор побудови сучасної європейської правової держави, державна політика якої будується на принципах верховенстві права, ефективного механізму розподілу влад відповідно до ст. 6 Конституції України на законодавчу, виконавчу та судову, з нерозривністю принципу незалежності кожної з них. Розмежування установчої влади та встановлених влад є

ключовим у доктрині конституціоналізму, котра обґрунтовує нормативну природу конституції як динамічного правопорядку [4, с. 27].

Останні революційні українські події стали знаковими та поворотними не тільки для України, але і для всієї Європи. І якщо для нашої держави вони ознаменували остаточний вибір європейського та демократичного шляху розвитку і розбудови такої моделі суспільних відносин, в якій права та свободи людини та громадянина займають визначальне місце, то на глобальному рівні вони вкотре підняли низку складних питань концептуального змісту. За роки незалежності України, на жаль, так і не була сформована діюча ефективна система органів державної влади. Зміна Конституції тільки загострювала політичну нестабільність, що призвело до глибоких соціально-економічних криз. Рівень забезпечення основних прав і свобод громадян та соціального розвитку залишається дуже низьким. Задекларований пріоритет державної політики щодо посилення конституційних гарантій забезпечення прав і свобод людини та громадянина, зокрема їх ефективного і незалежного судового захисту, так і не реалізований. Проведені, починаючи з початку 90-х років, судово-правові реформи тільки віддалили судову владу від громадян, та стали все більш залежними від впливу політичної влади, що порушує фундаментальний конституційний принцип незалежності гілок влади.

Тобто необхідність концептуальних та докорінних змін у цій сфері назріла давно. Сьогодні можна констатувати певну громадську недовіру до судової влади, коли за умов адміністративно-командної системи суди не можуть реально здійснювати свою функцію захисту прав та свобод громадян. Україна успадкувала від радянського періоду судову систему, побудовану на авторитарних засадах, за яких людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека були заручниками державно-владних інтересів.

Тому, як цілком справедливо зазначає С. В. Кулик, існуючу систему органів судової влади потрібно не тільки оновлювати, а кардинально модернізувати для досягнення відповідних європейських стандартів, запускати механізми розвитку демократичного суспільства [5, с. 10-11], а можливо це зробити, на наш погляд, саме на рівні конституційної модернізації судової системи як конституційно-правового інституту, тобто через внесення необхідних змін та доповнень до Конституції України та конституційного законодавства у сфері судоустрою та статусу суддів.

Іншими словами, конституційна реформа – це неминуча і невід'ємна частина онтології правової системи будь-якої держави, а теоретичні знання про неї складають необхідну ланку в системах наук, що займаються вивченням держави і права. В наукознавчому і логічному аспектах оцінки конституційної реформи похідні від фундаментальних досягнень теорії конституційного права, а також теорії права і державознавства, і для характеристики конституційної реформи важливо позначити її місце в системі теоретичних знань, сформулювати параметри її теорії значення в загальному процесі пізнання державно-правових явищ.

Завдання правової науки в галузі дослідження конституційних та конституційно-правових реформ полягає в тому, щоб сформулювати масив ґрунтовних знань, в якому мають знайти своє місце найбільш конструктивні ідеї та концепції, що пояснюють процеси і зміни, які відбуваються в сучасних державах.

Пояснення конституційної та конституційно-правової реформи з точки зору їх внутрішньої сутності та вирішення теоретико-методологічної проблеми категоріального співвідношення між ними необхідне не тільки в рамках минулого і майбутнього, але і з точки зору конкретно-історичного уявлення про події конституційних процесів, а також з точки зору того, яким це явище уявлялося в інші

перехідні періоди розвитку державності і як воно виглядає в сучасний період. В таких порівняннях можлива переоцінка вже сформованих концепцій, але саме це і може служити досягненню істини.

При цьому з'являється необхідність і перспектива більш широкого використання в дослідженні конституційних та конституційно-правових реформ теоретико-методологічних розробок, створених вченими різних історичних епох, а також представниками різних галузей наукових знань, які особливо активізуються в перехідні періоди розвитку держави та суспільства, оскільки саме в такі періоди потреба в таких знаннях є найвищою [6, с. 24].

Досить важливим у цьому контексті вбачається також обґрунтування взаємозв'язку конкретно-історичних уявлень про конституційні та конституційно-правові реформи, їх зміст і значення в модернізації держави та суспільства з філософським рівнем пізнання загальних закономірностей і тенденцій виникнення та розвитку держави і права, що особливо актуалізується у сучасних умовах інтернаціоналізації конституційних цінностей та їх стандартизації в рамках європейської правової традиції, інтегральною частиною якого є у тому числі й український конституціоналізм та його нормативно-правове закріплення у чинних конституційно-правових нормах.

Висновки. Таким чином, на підставі проведеного доктринального аналізу теоретико-методологічних засад співвідношення категорій «конституційна реформа» та «конституційно-правова реформа» можна дійти до загального висновку про відмінність та, одночасно, взаємозв'язок двох вказаних понять, а також практичних форм та методів їх реалізації у суспільстві.

Під конституційною реформою слід розуміти зміну форм та методів організації публічної влади, а саме – обрання оптимальної для забезпечення ефективної життєдіяльності суспільства, що ґрунтується на принципі верховенства права, форми державного устрою, державного правління, розподілу компетенції між вищими органами державної влади, децентралізація публічної влади, удосконалення конституційно-правового статусу судових та правоохоронних органів, забезпечення права та реальної можливості територіальних громад здійснювати місцеве самоврядування тощо.

Водночас, забезпечити бажані політико-правові конструкції та моделі можна виключно за умови одночасного проведення якісної конституційно-правової реформи, під якою ми вбачаємо реформування безпосередньо галузі конституційного права як провідної національної галузі права України, покращення та удосконалення конституційного нормативно-правового матеріалу.

При цьому окремо варто зазначити, що предмет та об'єкт галузі конституційного права змінюється у сучасних умовах під впливом цілої низки об'єктивних чинників правової та політико-правової дійсності, зокрема йдеться про процеси правової глобалізації та міждержавної інтеграції, що спричинює появу нових галузей та підгалузей права, посилення інтернаціоналізації конституційного права та конституціоналізації міжнародного і європейського права, адаптацію вітчизняного конституційного законодавства до базових європейських правових стандартів.

Список використаної літератури

1. Конституция ФРГ 1949 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vivovoco.rsl.ru/VV/LAW/BRD.HTM> ; Konstitutsiya FRG 1949 g. [Yelektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : <http://vivovoco.rsl.ru/VV/LAW/BRD.HTM>

2. Калінкін А. С. Вплив процесів децентралізації на функціонування державної влади в умовах конституційної реформи / А. С. Калінкін // Порівняльно-аналітичне

право. – 2016. – № 1. – С. 64-66. ; Kalinkin A. S. Vplyv protsesiv detsentralizatsii na funktsionuvannia derzhavnoi vlady v umovakh konstytutsiinoi reformy / A. S. Kalinkin // Porivnialno-analitychne pravo. – 2016. – № 1. – S. 64-66.

3. Зайчук О. В. Теорія держави і права : Академічний курс / О. В. Зайчук, Н. М. Онищенко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. [Електронний ресурс].

– Режим доступу : http://ebk.net.ua/Book/law/zaichuk_tdp/part3/2105.htm ; Zaichuk O. V. Teoriia derzhavy i prava : Akademichniy kurs / O. V. Zaichuk, N. M. Onyshchenko. – K. : Yurinkom Inter, 2006. [Elektronnyi resurs].

– Rezhym dostupu : http://ebk.net.ua/Book/law/zaichuk_tdp/part3/2105.htm

4. Стрижак А. А. Установча влада: основні критерії легітимності внесення змін до Конституції України / А. А. Стрижак. – Київ : Логос, 2013. – 132 с. ; Stryzhak A. A. Ustanovcha vlada: osnovni kryterii lehitymnosti vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy / A. A. Stryzhak. – Kyiv : Lohos, 2013. – 132 s.

5. Кулик С. В. Конституційна реформа в сфері судової влади в Україні: проблеми теорії та практики : дисс. .. канд. юрид. наук : Спеціальність 12.00.02 / С. В. Кулик. – Х., 2016. – 222 с. ; Kulyk S. V. Konstytutsiina reforma v sferi sudovoi vlady v Ukraini: problemy teorii ta praktyku : dyss. .. kand. yuryd. nauk : Spetsialnist 12.00.02 / S. V. Kulyk. – Kh., 2016. – 222 s.

6. Волошин Ю. О. Конституційна реформа та модернізація в сучасній державі в умовах європейської інтеграції / Ю. О. Волошин, О. М. Пересада. – Одеса : Фенікс, 2013. – 208 с. ; Voloshyn Yu. O. Konstytutsiina reforma ta modernizatsiia v suchasniy derzhavi v umovakh yevropeiskoi intehratsii / Yu. O. Voloshyn, O. M. Peresada. – Odesa : Feniks, 2013. – 208 s.

Стаття надійшла до редакції 17.11.2016 р.

V. V. Shamray

THE PROBLEM OF RELATIONSHIP CATEGORIES OF «CONSTITUTIONAL LAW» AND «CONSTITUTIONAL» REFORM

This article is devoted to problems of theoretical and methodological definition of the relation between constitutional and constitutional and legal reforms in the Ukrainian society.

The author analyzes the legal content of these two categories, showing the specific features of each of them reveals important process improvement constitutional law and constitutional modernization of society and the state in modern conditions of legal globalization and internationalization of constitutional law.

The necessity of further improvement of the constitutional and legal regulation of major public relations as the most important direction of the public authorities in the context of perception national legal system Ukraine European legal standards.

Key words: *constitutional law, constitutional reform, constitutional modernization, society, national legal system.*

УДК 342.5 (045)

В. А. Миколенко

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРОКУРОРА У КОНТЕКСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАВООХОРОННИХ СТАНДАРТИВ

Стаття присвячена проблемам удосконалення правового статусу прокурора у сучасних умовах реформування органів прокуратури України. Автор аналізує функції